

SAMLAREN

*Tidskrift för
svensk litteraturhistorisk
forskning*

ÅRGÅNG 87 1966

Svenska Litteratursällskapet

UPPSALA

Almqvist & Wiksells

BOKTRYCKERI AKTIEBOLAG

UPPSALA 1967

i sina omdömen och värderingar. Oftast har han goda skäl att andraga för dem. Han har i en hög ålder bevarat en slagkraftig stil och sinnets spänst.

Olle Holmberg har inte suttit med armarna i kors efter avslutandet av Leopold-monografin. »Ett antal minnen och en bunt brev har genom omständigheternas makt kommit att stå till mitt förfogande, och jag har inte ansett mig ha rätt att låta dem försvinna med mig», heter det »till förklaring» av hans nyutgivna »vänbok» om Hjalmar Gullberg. »Omständigheternas makt» är ett litet preciöst uttryck för det faktum att Holmberg blev studiekamrat med Gullberg i 1920-talets Lund, och sedan fortsatte att tillhöra dennes vänner. Brevbunten skulle väl dock i och för sig inte behöva försvinna med Olle Holmberg; det kan emellertid vara värdefullt att få breven kommenterade av adressaten. Det rör sig inte om särskilt innehållsrika epistlar, tvärtom är man emellanåt förvånad över att Holmberg vill trycka av och dröja vid även mycket bagatellartade vykortsmeddelanden.

Holmberg hänvisar ofta till Carl Fehrmans grundläggande monografi och han förstår inte ge så mycket nytt till bilden av skalden. Trots Holmbergs lätthet på handen och spiritualitet gör boken som monografi ett något ansträngt intryck; det nya källmaterial som biografen haft att utnyttja har varit påfallande sprött. Hjalmar Gullberg var en sluten och förbehållsam människa som värnade om sin integritet. Han gjorde det inte minst genom att anslå den lyckande, ironiska jargong som tycks ha varit vida spridd i Lund på 1920- och 30-talen och som naturligtvis har Falstaff Fakir som en av sina ursprungskällor. Olle Holmberg är i det avseendet kongenial med skalden. Holmberg har som han konstaterar i förordet »trots ursprungliga stolta föresatser måst be andra om hjälp». Han citerar (s. 22) ett brev till en kvinnlig adressat, där Gullberg talar om sin »mer eller mindre halvproletära barndom», en »tillvaro som inte var så lätt, osäker och osann som den var». Det förefaller som om Gullberg i brev till kvinnliga adressater förstått att lägga av stilparodins förklädnad och anslå en enklare, naturligare ton. (Man noterar här liksom på andra håll i boken Olle Holmbergs likgiltighet för källhänvisningar — om brevets datering heter det bara: »senare i livet»!)

Hjalmar Gullbergs trolovade Greta Thott har bl. a. i TV berättat om hans senare år och sjukdomstid. Hon ställde sig — naturligt nog — helt främmande för intervjuarens, Lars Madséns, propos att tack vare den sista diktningen sjukdomen blivit meningsfull. Olle Holmberg ger en nykter sjukdomsbeskrivning, men han förmedlar också till läsaren sin egen gripenhet över skaldens plågade tillvaro före »självmordet» — ett ord som här onekligen är föga på sin plats.

Detta slutparti är bokens förnämsta avsnitt och här tycker jag också att Gullbergs dikter blir belysta på ett meningsfullt sätt. Det bör dock också framhållas att Holmberg klart och koncist ger verklighetsbakgrunden till de tidigare diktcyklarna *Kärlek* i tjugonde seklet och *Paradismyt*.

Ulf Wittrock

BENGT SVENNINGER: *Sprickan i universum. Studier kring en motivkrets i Olle Hedbergs författarskap*. Sthlm 1965.

Det vore synd att påstå att den religiösa problematiken hos Olle Hedberg blivit försummad av kritiker och forskare; tvärtom låter det sig sägas att Hedbergglitteraturen under de senaste tjugo åren knappast har sysslat med något annat, och man har haft en känsla av att fältet efter goda insatser av Tykesson, Linder, Kulling och Sjöman blivit tämligen väl kartlagt. Det är därför med en viss undran och nyfikenhet som man börjar läsa Svenningers bok i ämnet (ursprungligen lundensisk licentiatavhandling). Har det verkligen funnits något väsentligt att tillägga?

Nej, knappast något väsentligt enligt min mening. Men undersökningen har ändå många förtjänster. Den är som helhet välskriven och innehåller många intelligenta detaljakttagelser. Vad man kanske särskilt fäster sig vid är författarens goda hand med Hedbergs figurer: han känner dem grundligt och gör utmärkta karakteristiker. Den religiösa och metafysiska typologin hos Hedberg får i Svenningers framställning en fylligare och klarare exemplifiering ur romanerna än tidigare, och hans korrigeringar

och kompletteringar av föregångarnas resultat är oftast övertygande. Kanske skulle man ändå ha ønsket sig en mera genomförd sammanfattning av de egna, de nya resultatene, och en skarpere avgrænsning mot tidligere forskning.

Trots allt er det svårt att finne annat en att Svenningers arbete till sin grundkarakter er en visserligen synpunktsrik diskussion *kring* (som undertiteln anger) viktige motiv hos Hedberg, inte en analyse *av* dem; naturligt nok, eftersom en grunnleggende analyse ikke lenger er nødvendig. Man skulle forstås kunne invende at Hedberg hunnit ge ut ett dussintal romaner sedan Kulling och Sjöman lade fram sine studier, men invendningen faller på at »hans religiøse grundsyn», som Svenninger selv konstaterer, »har forblivit ungefær densamme som den alltid varit»; vad som hænt er vel egentligen bare at de store linjerne blivt ænnu klarere, at Hedberg blivt en mer explicit i sine stællningstaganden.

Just denna Hedbergs benægenhet at — æven i de tidligere romanerne — uttrykke sig i essayistisk klartext gør at jeg stæller mig kritisk till ett metodisk grepp som Svenninger meget flitigt anvender sig av, næmligen framdragandet av »belysande paralleller» i fackpsykologisk og religionsvetenskaplig litteratur. Jeg kan t. ex. ikke finde at psykoanalytikern Theodor Reiks teser om »depersonalisationen», i og for sig interessante om ogsaa meget allmænne, på minste sâtt bidrær till forståelsen av motsvarende fenomen hos Olle Hedberg, fenomen som denne i ett par av sine romaner presenterer med en tydlighet — for at ikke sâge overtydligheit — som ingalunda står Reiks efter (dessutom rør det sig ju hær om ett kapitalt tema i modern litteratur sedan ungefær Baudelaire). Eftersom paverkan er utesluten misstænker man at Svenninger anser sig ha oppnâtt noget genom blotta sammankopplingen av ett hedbergskt idékompleks med en »vetenskaplig» text — misstænker det sâ meget mer dærfør at han viser sâ lite interesse for vanlig litterær komparasjon. En undersøkning av Hedbergs utan tvivel omfattende skønlitterære belæsenhet — ikke minst den utlændske — skulle sikkert ge gode tilskott till kænnekomsten om hans religiøse problematik. At døma av de livlige personlige forbindelser med forfatteren som æterspeglas i Svenningers bok borde dette ha varit en framkomlig vâg.

Carl-Henning Wiikmark

EVA VON ZWEIGBERGK: *Barnboken i Sverige 1750–1950*. Rabén & Sjögren. Sthlm 1965.

Eva von Zweigbergk behandler i »Barnboken i Sverige 1750–1950» hele den periode hvor barnlitteraturen har vært anerkjent som en egen kategori. Mulig det kan synes overflødig å gå helt tilbake til 1750 all den stund Gøte Klingberg sâ inngående har behandlet den eldste barnlitteratur i sin doktoravhandling »Svensk barn- og ungdomslitteratur 1591–1839» (1964). Men man tør vel gå ut fra at opplegget til Zweigbergks bok allerede var utformet da denne avhandling kom ut. Videre er det nødvendig å gå tilbake til 1750 hvis man i ett enkelt verk vil gi et samlet utsyn over utviklingsgangen i barnlitteraturens historie. Oppgaven har vært overveldende. Og det lar seg ikke nekte at Zweigbergk til en viss grad har forløftet seg. Dette ville forøvrig rammet enhver som våget å slå opp sâ stort ett lerret.

Forfatteren sier i forordet: »Fastân min bok delvis er bygd på grundforskning vågar jeg ingalunda kalla den for ett vetenskapligt arbete. Jeg er ikke litteraturhistoriker, ikke tilræckligt insatt i filosofins og pedagogikens historia for at göra anspråk på forskarens emblem. Jeg er helt enkelt en journalist — — —.» Hun har nok selv vært oppmerksom på at det overveldende stoffet på den ene side gjør det umulig å være sâ grundig i hver detalj som en strengt vitenskapelig fremstilling krever — (ialfall hvis boken skulle bli ferdig i løpet av en noenlunde rimelig tid) — mens hennes evne til journalistisk fremstilling på den annen side neppe kan komme helt til sin rett der hvor hun må konsentrere stoffet sterkt. Boken er derfor ikke blitt hverken uklanderlig vitenskap eller lettlest journalistikk. Med det svære, til dels uutforskede stoff *kunne* den imidlertid heller ikke bli det. Hennes verk har like fullt sin store betydning slik det nå engang foreligger. Man får her en samlet oversikt, slik at forskere som vil gå løs på enkelte forfattere eller tidsavsnitt, har fått trukket opp en ramme som de kan arbeide